

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ



ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΦΥΛΟ, ΚΟΙΝΩΝΙΑ, ΠΟΛΙΤΙΚΗ»

ΟΔΗΓΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ

ΑΘΗΝΑ, 2015-2016

ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

- Γραμματεία ΔΠΜΣ

Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας

Λεωφ. Συγγρού 136, 17671, Αθήνα
(Κτίριο Κεντρικής Διοίκησης - 2^{ος} Όροφος)

Πληροφορίες:

Γραμματεία Κοινωνικής Ανθρωπολογίας

Τηλ.: 210 920 1047
210 920 1406
210 920 1748

e-mail: elpapgar@yahoo.gr
epapag@panteion.gr
avoukelatou@panteion.gr

Fax: 210 921 9719

- Διευθύντρια του ΔΠΜΣ

Παπαγαρουφάλη Ελένη

Καθηγήτρια

Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας

2

- Ειδική Διατμηματική Επιτροπή (ΕΔΕ)

Παπαγαρουφάλη Ελένη
Χαλκιά Αλεξάνδρα
Αθανασίου Αθηνά

Καθηγήτρια
Καθηγήτρια
Αναπληρώτρια
Καθηγήτρια

Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας
Τμήμα Κοινωνιολογίας
Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας

Ψύλλα Μαριάννα

Αναπληρώτρια
Καθηγήτρια

Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και
Πολιτισμού

Αναγνώστου Ντία
Μιχαηλίδου Μάρθα

Επίκουρη Καθηγήτρια
Επίκουρη Καθηγήτρια

Τμήμα Δημόσιας Διοίκησης
Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και
Πολιτισμού

Καραγιαννοπούλου Χαρά

Λέκτορας

Τμήμα Διεθνών, Ευρωπαϊκών και
Περιφερειακών Σπουδών

- Συντονιστική Επιτροπή (ΣΕ)

Παπαγαρουφάλη Ελένη
Αθανασίου Αθηνά

Καθηγήτρια
Αναπληρώτρια
Καθηγήτρια

Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας
Τμήμα Κοινωνικής Ανθρωπολογίας

Καραγιαννοπούλου Χαρά

Λέκτορας

Τμήμα Διεθνών, Ευρωπαϊκών και
Περιφερειακών Σπουδών

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ	4
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ	6
ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ	8
Α. Προϋποθέσεις και Διαδικασία Εισαγωγής	8
Α1. Προϋποθέσεις εισαγωγής-Δικαιολογητικά	8
Α2. Διαδικασία επιλογής	9
Β. Πρόγραμμα Σπουδών	10
Β1. Μεταπτυχιακή φοίτηση και αξιολόγηση	10
Β2. Εκπόνηση διπλωματικής εργασίας	11
Β3. Αναστολή Φοίτησης	13
Β4. Διαγραφή από το Π.Μ.Σ.	13
Γ. Περιγραφή Μαθημάτων	13
Δ. Το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα ERASMUS+	26

ΓΕΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ

Στο Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών λειτουργεί από το ακαδημαϊκό έτος 2015-2016 Διατμηματικό Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών (ΔΠΜΣ) με τίτλο «Φύλο, Κοινωνία, Πολιτική» (ΦΕΚ 1180/τ. Β/19.06.2015). Για την υλοποίηση του ΔΠΜΣ συνεργάζονται τα Τμήματα Δημόσιας Διοίκησης, Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών, Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού, Κοινωνιολογίας, Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών.

Το ΔΠΜΣ οδηγεί στην απόκτηση γνώσεων στο διεπιστημονικό πεδίο των Σπουδών Φύλου, και σε αυτή τη βάση αρθρώνεται και το πρόγραμμα σπουδών. Τα δύο πρώτα εξάμηνα (Α' και Β') αφιερώνονται σε μαθήματα που καλύπτουν ευρύ φάσμα διεπιστημονικών προσεγγίσεων γύρω από το φύλο, σε σχέση με τους άξονες της κοινωνίας και της πολιτικής, ενώ κατά το τρίτο εξάμηνο (Γ') ο κάθε φοιτητής και η κάθε φοιτήτρια εξειδικεύει το αντικείμενο των σπουδών του/της μέσα από το σχεδιασμό και την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας.

- Αντικείμενο-Σκοπός

Το Διατμηματικό Π.Μ.Σ. έχει ως αντικείμενο την ανάδειξη και τη μελέτη της διεπιστημονικότητας των ζητημάτων που άπτονται του φύλου, δίνοντας ιδιαίτερη έμφαση στη βαθύτερη γνώση των θεωρητικών εργαλείων που προκύπτουν για τη μελέτη του φύλου στις κοινωνικές επιστήμες. Συγχρόνως, αποσκοπεί στην καλλιέργεια μιας ποικιλόμορφης οπτικής του φύλου που αναθεωρεί κριτικά τις παραδοσιακές επιστήμες, και τα δόκιμά τους όρια. Κεντρική θεματική που διατρέχει το Πρόγραμμα Σπουδών του ΔΠΜΣ αποτελεί το πώς η κοινωνία, η πολιτική, ο πολιτισμός και η γνώση διαμορφώνονται μέσα από έμφυλες σχέσεις εξουσίας, αλλά και πώς τα παραπάνω αποδίδουν μέσα στον ιστορικό χρόνο συγκεκριμένα νοήματα στο φύλο ως διάσταση της ταυτότητας.

Ο σκοπός του Διατμηματικού Π.Μ.Σ. είναι διττός: (α) η παροχή εξειδικευμένων επιστημονικών γνώσεων σε ζητήματα θεωρίας κοινωνικών ερευνών και (β) η εισαγωγή και η καθοδήγηση των μεταπτυχιακών φοιτητών/ριών στην επιστημονική έρευνα ποικίλων κοινωνικών σχέσεων, θεσμών, πολιτικών δομών και πολιτισμικών μορφωμάτων μέσα από την οπτική του φύλου, ώστε να αποκτήσουν την ικανότητα να κατανοούν και να ερμηνεύουν τις έμφυλες διαστάσεις κοινωνικών και πολιτικών φαινομένων, καθώς και να σχεδιάζουν και να εκπονούν κοινωνική έρευνα σχετική με ζητήματα πολιτικών φύλου και ισότητας.

- **Μεταπτυχιακός Τίτλος**

Το ΔΠΜΣ απονέμει μεταπτυχιακό δίπλωμα ειδίκευσης (ΜΔΕ) με τίτλο: «Φύλο, Κοινωνία, Πολιτική».

Η χρονική διάρκεια για την απονομή του παραπάνω τίτλου ορίζεται σε τρία (3) εξάμηνα για το Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης.

- **Διάρκεια Σπουδών**

Η διάρκεια σπουδών καλύπτει ενάμιση ακαδημαϊκό έτος. Στα δύο πρώτα εξάμηνα (ΧΕ και ΕΕ του πρώτου έτους) οι φοιτητές/τριες παρακολουθούν μαθήματα, ενώ στο ΧΕ εξάμηνο του δεύτερου έτους εκπονούν διπλωματική εργασία.

- **Επαγγελματικές Προοπτικές**

Οι κάτοχοι του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης θα μπορούν να αξιοποιήσουν τις γνώσεις τους αποτελεσματικά σε πανεπιστήμια, σε ερευνητικά κέντρα, σε μη κυβερνητικούς οργανισμούς, στην κεντρική, περιφερειακή και τοπική διοίκηση και στους οργανισμούς του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα, με σκοπό τη μελέτη των ζητημάτων του φύλου, καθώς και την αντιμετώπιση των αναγκών και των προβλημάτων που προκύπτουν κατά την άσκηση πολιτικών ισότητας.

Μπορούν να απασχοληθούν:

- Σε εργασιακούς χώρους παροχής υπηρεσιών του δημοσίου, του ιδιωτικού τομέα και του τομέα της κοινωνικής οικονομίας.
- Στο χώρο της υγείας (κέντρα υγείας, κέντρα πρόληψης και απεξάρτησης, ιδρύματα, ασφαλιστικούς οργανισμούς).
- Στο χώρο της εκπαίδευσης δύνανται να προσφέρουν διδακτικό έργο σε ποικίλα μαθησιακά αντικείμενα, τα οποία εντάσσονται στο χώρο των Κοινωνικών Επιστημών.
- Στην κρατική διοίκηση και την κοινωνική πολιτική που ασκούν τα διάφορα υπουργεία.
- Στο χώρο των φυλακών, των αναμορφωτικών ιδρυμάτων και των υπηρεσιών που αφορούν στη Δημόσια Τάξη.
- Ως σύμβουλοι σε πολιτισμικά, κοινωνικά ζητήματα διαδραματίζοντας σημαντικό ρόλο και στον χώρο της Τοπικής Αυτοδιοίκησης.
- Σε διεθνείς και ευρωπαϊκούς θεσμούς και οργανισμούς.
- Σε Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις με διεθνή δράση.
- Σε τμήματα Διεθνών Σχέσεων υπηρεσιών του δημοσίου και του ιδιωτικού τομέα.

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΑΘΗΜΑΤΩΝ

Τα μαθήματα και οι λοιπές εκπαιδευτικές και ερευνητικές δραστηριότητες για την απονομή του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης ορίζονται ως εξής:

Οι μεταπτυχιακοί/ες φοιτητές/τριες του ΔΠΜΣ εξετάζονται σε οκτώ (8) συνολικά μαθήματα, επιλέγοντας τέσσερα (4) από τα προσφερόμενα ανά εξάμηνο μαθήματα.*

- **A' Εξάμηνο**

Φύλο, Λόγος, Εξουσία

Φύλο και Βιοπολιτική: Θεωρίες για το Υποκείμενο και την Εξουσία

Φεμινιστική Έρευνα και Αφηγηματική Ανάλυση

Δημόσιες Πολιτικές και Έμφυλες Σχέσεις

Το Μεταναστευτικό Ζήτημα στην Ευρώπη: Πολιτισμική Ετερότητα, Φύλο και Πολιτική

Ανθρωπολογία της Υγείας και του Σώματος

- **B' Εξάμηνο**

Φύλο και Πολιτισμός

Φεμινιστική Θεωρία

Σχεδιασμός και Αξιολόγηση Πολιτικών Ισότητας των Φύλων

Φύλο, Διεθνικότητα, Ιδιότητα του Πολίτη

Το Φύλο στη Διεθνή Πολιτική: Θεωρία και Πράξη

Φύλο και Διεθνείς Συγκρούσεις

Η Θεωρία ως Πρακτική: Σχεδιασμός Έρευνας

- **Γ' εξάμηνο**

Στο Γ' εξάμηνο σπουδών θα γίνεται η εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας και η υποστήριξή της.

Το κάθε μάθημα αντιστοιχεί σε επτά και μισή (7.5) μονάδες ECTS (8 μαθήματα x 7.5 ECTS = 60 ECTS). Η διπλωματική εργασία αντιστοιχεί σε τριάντα (30) ECTS. Γενικό σύνολο για την ολοκλήρωση του μεταπτυχιακού προγράμματος: 90 ECTS.

* Σε ορισμένες περιπτώσεις είναι δυνατή η μεταφορά μαθημάτων σε άλλο εξάμηνο από το αναγραφόμενο μετά από απόφαση της ΕΔΕ.

- Συνεργασίες - Διαλέξεις

Το ΔΜΠΣ συνεργάζεται με το Εργαστήριο Σπουδών Φύλου του Τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής του Παντείου Πανεπιστημίου.

Το ΔΠΜΣ συνεργάζεται, επίσης, με το ΠΜΣ «Φύλο, Πολιτισμός και Κοινωνία» του Τμήματος Κοινωνικής Ανθρωπολογίας και Ιστορίας του Πανεπιστημίου του Αιγαίου, καθώς και Κέντρα Σπουδών Φύλου της αλλοδαπής.

Κατά το ακαδημαϊκό έτος 2015-2016, το ΔΠΜΣ θα οργανώσει δημόσιες προβολές - συζητήσεις ταινιών με θέμα το φύλο.

A. Προϋποθέσεις και διαδικασία εισαγωγής

A1. Προϋποθέσεις Εισαγωγής - Δικαιολογητικά

Στο ΔΠΜΣ γίνονται δεκτοί/ές πτυχιούχοι ΑΕΙ του εσωτερικού και του εξωτερικού, όπως και πτυχιούχοι ΤΕΙ όλων των ειδικοτήτων. Οι πτυχιούχοι του εξωτερικού γίνονται δεκτοί/ές υπό τον όρο να έχει αναγνωρισθεί το πτυχίο τους από το ΔΟΑΤΑΠ (πρώην ΔΙΚΑΤΣΑ) ως ισότιμο και αντίστοιχο.

Οι υποψήφιοι/ες που επιθυμούν να εισαχθούν στο ΔΠΜΣ καλούνται να υποβάλουν τα εξής δικαιολογητικά:

1. Αίτηση υποψηφιότητας.
2. Πτυχίο και αναγνώριση της ισοτιμίας από το ΔΟΑΤΑΠ αν πρόκειται για πτυχίο ξένου Πανεπιστημίου, αναλυτική βαθμολογία των προπτυχιακών μαθημάτων και γενικό βαθμό επίδοσης «Λίαν Καλώς» (6,5 και άνω), καθώς και το θέμα της πτυχιακής εργασίας, όπου αυτό είναι προαπαιτούμενο για την απόκτηση του πτυχίου.
3. Βιογραφικό σημείωμα και τυχόν δημοσιευμένο έργο ή ερευνητικές εργασίες, πέραν των εργασιών που απαιτούνται για τη διαδικασία εξέτασης συγκεκριμένων μαθημάτων.
4. «Αιτιολόγηση υποψηφιότητας» (Personal Statement, περίπου 600 λέξεις): πρόκειται για κείμενο όπου ο/η υποψήφιος/α περιγράφει τους λόγους για τους οποίους ενδιαφέρεται να συμμετάσχει στο συγκεκριμένο ΔΠΜΣ, αναφέρει τυχόν σπουδές/επαγγελματική εμπειρία που συνδέονται με τα γνωστικά πεδία του Προγράμματος Σπουδών, εστιάζει σε ερευνητικά ζητήματα που ενδεχομένως θα μελετήσει κατά την εκπόνηση της διπλωματικής εργασίας και συμπεριλαμβάνει οτιδήποτε άλλο ο/η υποψήφιος/α κρίνει σημαντικό για τις μεταπτυχιακές του/της σπουδές.
5. Δύο συστατικές επιστολές (από διδάσκοντες/ουσες ΑΕΙ/ΤΕΙ, ερευνητές/τριες κρατικού Ερευνητικού Ινστιτούτου ή Κέντρου ή και εργοδότες/τριες).
6. Φωτοτυπία αστυνομικής ταυτότητας ή διαβατηρίου.
7. Τέσσερις (4) φωτογραφίες ταυτότητας.
8. Πιστοποιητικό επάρκειας στην ξένη γλώσσα.
9. Δήλωση του Ν. 1599/86 «ότι δεν είμαι εγγεγραμμένος/η σε άλλο ΠΜΣ άλλου Τμήματος παν/μίου της ημεδαπής ή και αλλοδαπής».

Οι υποψήφιοι/ες απαιτείται να γνωρίζουν πολύ καλά μια ξένη γλώσσα, κατά προτίμηση την αγγλική. Η επάρκεια στην αγγλική ή άλλη γλώσσα πιστοποιείται με την υποβολή πτυχίου επιπέδου όχι κατώτερου του Γ1/C1 (πολύ καλά) σύμφωνα με τα κριτήρια τίτλων γλωσσομάθειας του ΑΣΕΠ. Μπορεί επίσης να πιστοποιηθεί από τίτλο σπουδών ξενόγλωσσου πανεπιστημίου, ο οποίος αποκτήθηκε μετά από διάρκεια φοίτησης τουλάχιστον ενός έτους.

Για τους/τις αλλοδαπούς/ες φοιτητές/ριες η επάρκεια της ελληνικής γλώσσας αποδεικνύεται με την υποβολή πτυχίου ή ανάλογου τίτλου σπουδών προερχόμενου από ίδρυμα σπουδών, ίδρυμα εκμάθησης της ελληνικής γλώσσας ή παρακολούθησης επιτυχώς μαθημάτων δευτεροβάθμιας ή τριτοβάθμιας εκπαίδευσης διάρκειας ενός (1) τουλάχιστον έτους.

A2. Διαδικασία επιλογής

Για την αξιολόγηση των αιτήσεων εισαγωγής ορίζεται Τριμελής Επιτροπή Επιλογής από την ΕΔΕ. Οι αιτήσεις αξιολογούνται πρώτα ως προς τα τυπικά προσόντα και δικαιολογητικά του/της υποψηφίου/ας. Εφόσον τεκμηριώνεται ότι ο/η υποψήφιος/α πληροί τα τυπικά κριτήρια, καλείται να λάβει μέρος σε συνέντευξη που διεξάγεται από την Επιτροπή Επιλογής. Η ημερομηνία των συνεντεύξεων ορίζεται ετησίως από την ΕΔΕ και αναρτάται στις ιστοσελίδες του Ιδρύματος και των γραμματειών του ΔΠΜΣ και των συνεργαζομένων Τμημάτων.

Κατά τη συνέντευξη διαπιστώνεται και αξιολογείται με συγκεκριμένη βαθμολογία η γενικότερη κατάρτιση στο αντικείμενο του ΔΠΜΣ σε συνάρτηση με την «αιτιολόγηση υποψηφιότητας» (personal statement), η επιστημονική δραστηριότητα όπως προκύπτει από τον ατομικό φάκελο (π.χ. συμμετοχή σε συνέδρια, δημοσιεύσεις, ακαδημαϊκές διακρίσεις κ.λπ.), όπως και η συνολική παρουσία του/της υποψηφίου/ας.

Η βαρύτητα των εξετάσεων στην τελική αξιολόγηση προκύπτει ως εξής: ατομικός φάκελος 50% και συνέντευξη 50%. Η βάση της βαθμολογίας ορίζεται το πέντε (5) με άριστα το δέκα (10) στην κάθε εξέταση. Με βάση το Μέσο Όρο (ΜΟ) βαθμολόγησης επιλέγονται οι πρώτοι/ες είκοσι (20) φοιτητές/τριες που πληρούν τη βάση του πέντε (5). Σε περίπτωση ισοβαθμίας με τον/την τελευταίο/α επιτυχόντα/ούσα, εισάγονται οι ισοβαθμήσαντες/σασες ως υπεράριθμοι/ες. Τον πίνακα επιτυχόντων συνοδεύει ο πίνακας επιλαχόντων κατά σειρά κατάταξης. Ο τελικός πίνακας επιτυχόντων επικυρώνεται από την ΕΔΕ και ανακοινώνεται από τη Γραμματεία του ΔΠΜΣ. Επίσης αναρτάται στις ιστοσελίδες του Ιδρύματος και των γραμματειών του ΔΠΜΣ και των συνεργαζομένων Τμημάτων.

Τα κριτήρια που συνεκτιμώνται για την επιλογή των υποψηφίων είναι: τα κίνητρά τους για τη σπουδή του φύλου, οι επιδόσεις τους όπως προκύπτουν από τη βαθμολογία στο πτυχίο και στην πτυχιακή εργασία, όπου αυτή προβλέπεται, η τυχόν σχετική ερευνητική, επαγγελματική ή δημιουργική τους εμπειρία, οι συστατικές επιστολές, η γνώση της αγγλικής γλώσσας, η κριτική τους ικανότητα και στοιχεία της γενικότερης παιδείας τους που προσδιορίζουν

την ικανότητά τους να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις του ΔΠΜΣ. Τα κριτήρια αυτά μπορεί να εξειδικεύονται περαιτέρω με απόφαση της ΕΔΕ μετά από πρόταση της Τριμελούς Επιτροπής Επιλογής.

Οι φοιτητές/τριες που γίνονται δεκτοί/ες στο ΔΠΜΣ υποχρεούνται να δηλώσουν στη Γραμματεία του ΔΠΜΣ, εντός καθορισμένης προθεσμίας, την πρόθεσή τους να εγγραφούν (δήλωση αποδοχής) στο ΔΠΜΣ και να παρακολουθήσουν τα μαθήματα το αμέσως επόμενο ακαδημαϊκό έτος.

B. Πρόγραμμα Σπουδών

B1. Μεταπτυχιακή φοίτηση και αξιολόγηση

Η έναρξη των μαθημάτων κατά εξάμηνο, ο χρόνος των εγγραφών και η εξεταστική περίοδος του ΔΠΜΣ αποφασίζονται από την ΕΔΕ και ανακοινώνονται από τη Γραμματεία του ΔΠΜΣ.

Το Πρόγραμμα Διδασκαλίας υλοποιείται μέσα σε δύο (2) διδακτικά εξάμηνα, ενώ κατά τη διάρκεια του τρίτου εξαμήνου εκπονείται και κατατίθεται η μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία ειδίκευσης.

Η παρακολούθηση των μαθημάτων είναι υποχρεωτική. Η αδικαιολόγητη απουσία σε παραπάνω από δύο (2) διαλέξεις μαθημάτων επισύρει, μετά από απόφαση της Ειδικής Διατμηματικής Επιτροπής (ΕΔΕ) τη διαγραφή από το Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών. Προβιβάσιμος βαθμός για τα μαθήματα του ΔΠΜΣ είναι ο βαθμός πέντε (5).

Εκτός από τα προσφερόμενα μαθήματα του ΔΠΜΣ οι φοιτητές/τριες μπορούν να επιλέξουν ένα (1) μάθημα ανά έτος από τα μαθήματα που προσφέρονται σε άλλα ΠΜΣ του Παντείου Πανεπιστημίου μετά από έγκριση της ΕΔΕ. Το μάθημα από άλλο ΠΜΣ που επιλέγουν οι φοιτητές/τριες θα πρέπει να έχει τουλάχιστον τον ίδιο αριθμό πιστωτικών μονάδων ECTS με τα μαθήματα του ΔΠΜΣ και όταν ενσωματωθεί σε αυτά θα χρεώνεται με τις ίδιες πιστωτικές μονάδες που έχουν και τα άλλα μαθήματα του Προγράμματος.

Στο τέλος του κάθε εξαμήνου γίνεται εξέταση όλων των προσφερόμενων σε αυτό μαθημάτων. Επαναληπτικές εξετάσεις των μαθημάτων γίνονται τον Σεπτέμβριο. Στη βαθμολογία του κάθε μαθήματος μπορεί να συνυπολογίζονται εργασίες ή άλλα στοιχεία, κατά την κρίση του/της υπεύθυνου/ης. Προβιβάσιμος βαθμός για τα μαθήματα του ΔΠΜΣ είναι το πέντε (5).

Ο τρόπος αξιολόγησης των φοιτητών/τριών του ΔΠΜΣ για τα μαθήματα του Α' και Β' εξαμήνου επιλέγεται από τον/την υπεύθυνο/η του μαθήματος. Επιτρέπεται η επανεξέταση στην περίοδο του Σεπτεμβρίου έως δύο (2) μαθημάτων – ένα (1) ανά εξάμηνο – στα οποία ο/η φοιτητής/τρια έχει αποτύχει. Ο τρόπος επανεξέτασης του κάθε μαθήματος καθορίζεται από τον/την υπεύθυνο/η του μαθήματος.

Ο/η φοιτητής/τρια χάνει την ιδιότητά του/της και διαγράφεται από το ΔΠΜΣ μετά από απόφαση της ΕΔΕ, εφόσον δεν επιτύχει σε όλα τα μαθήματα του Α' και Β' εξαμήνου μετά την εξεταστική περίοδο του Σεπτεμβρίου ή δεν προσέλθει σε αυτή. Σε περίπτωση παράβασης των πνευματικών δικαιωμάτων (λογοκλοπή), ο/η φοιτητής/τρια διαγράφεται μετά από εισήγηση του/της υπεύθυνου/ης του μαθήματος και με απόφαση της ΕΔΕ.

Η μη συμμετοχή στις γραπτές εξετάσεις ή η εκπρόθεσμη υποβολή εργασιών δεν επιτρέπονται παρά μόνο εάν συντρέχει σοβαρός λόγος υγείας πιστοποιούμενος από Δημόσιο Νοσοκομείο. Στις περιπτώσεις αυτές δίδεται σχετική άδεια από την ΕΔΕ του ΔΠΜΣ, κατόπιν συνεννόησης με τους/τις υπεύθυνους/ες των υπό εξέταση μαθημάτων.

Ο/Η φοιτητής/τρια υποχρεούται να δηλώνει τα μαθήματα που θα παρακολουθήσει κάθε εξάμηνο σύμφωνα με τις διαδικασίες και ημερομηνίες υποβολής που ανακοινώνονται από τη Γραμματεία του ΔΠΜΣ κατά την έναρξη του κάθε εξαμήνου.

Σε περίπτωση που ο/η φοιτητής/τρια δεν υποβάλει αίτηση επιλογής μαθημάτων, διαγράφεται από το ΔΠΜΣ μετά από εισήγηση του/της Διευθυντή/ριας του Προγράμματος Σπουδών και απόφαση της ΕΔΕ.

Οι αλλαγές δήλωσης μαθημάτων επιτρέπονται μέχρι και τη δεύτερη βδομάδα μαθημάτων.

Τα αποτελέσματα των εξετάσεων κάθε εξεταστικής περιόδου ανακοινώνονται από τους/τις διδάσκοντες/ουσες των αντίστοιχων μαθημάτων στη Γραμματεία του ΔΠΜΣ.

B2. Εκπόνηση Διπλωματικής Εργασίας

Για τη λήψη του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης (ΜΔΕ), κάθε μεταπτυχιακός/ή φοιτητής/τρια υποχρεούται να εκπονήσει μεταπτυχιακή Διπλωματική Εργασία, η έκταση της οποίας θα φθάνει τουλάχιστον τις 18.000 λέξεις και δε θα ξεπερνά τις 20.000 λέξεις (εκτός παραρτημάτων και βιβλιογραφίας). Η μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία συγγράφεται στην ελληνική γλώσσα.

Κάθε φοιτητής/τρια υποβάλλει το αργότερο πριν από το τέλος της εξεταστικής περιόδου του εαρινού (Β') εξαμήνου γραπτή Πρόταση μεταπτυχιακής διπλωματικής εργασίας σε συνεργασία με ένα μέλος ΔΕΠ που ορίζεται ως επιβλέπων/ουσα καθηγητής/τρια. Το θέμα της εργασίας εγκρίνεται από την ΕΔΕ και πρέπει να είναι εξειδικευμένο και πρωτότυπο, ώστε να επιτρέπει τη σύνταξη ερευνητικής μελέτης που να αποδεικνύει ότι ο/η φοιτητής/τρια έχει επαρκή γνώση και κριτική αντίληψη των ζητημάτων της ερευνητικής περιοχής στην οποία αναφέρεται το θέμα του.

Με τον ορισμό του/της επιβλέποντα/ουσας της διπλωματικής από την ΕΔΕ οριστικοποιείται ο τίτλος της διπλωματικής εργασίας και ορίζονται τα μέλη της

Τριμελούς Εξεταστικής Επιτροπής. Για τροποποίηση ή αλλαγή του τίτλου ή του θέματος της διπλωματικής απαιτείται αίτηση του φοιτητή/τριας και του/της επιβλέποντα/ουσας στον/στην Διευθυντή/ρια, ο/η οποίος/α αποφασίζει αν πρόκειται για απλή τροποποίηση του τίτλου, οπότε μπορεί να δώσει ο/η ίδιος/α την άδεια για την τροποποίηση, ή για αλλαγή θέματος, οπότε αναπέμπει την απόφαση στην ΕΔΕ του ΔΠΜΣ.

Η μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία αξιολογείται από την Τριμελή Εξεταστική Επιτροπή. Η υποστήριξη των διπλωματικών εργασιών γίνεται τον Ιανουάριο του Γ' εξαμήνου. Οι προς υποστήριξη διπλωματικές εργασίες θα πρέπει να έχουν κατατεθεί στη Γραμματεία του ΔΠΜΣ σε πέντε (5) έντυπα αντίτυπα το αργότερο μέχρι 10 Ιανουαρίου.

Σε εξαιρετικές μόνον περιπτώσεις, μετά από έγκριση της ΕΔΕ, μπορεί να επιτραπεί η παράταση της υποστήριξης έως και τον Ιούνιο του ίδιου έτους. Κατά συνέπεια, η τελική ημερομηνία υποβολής της διπλωματικής εργασίας δεν μπορεί να ξεπεράσει την 31η Μαΐου του δεύτερου ακαδημαϊκού έτους του ΔΠΜΣ. Σε περίπτωση υπέρβασης αυτού του χρονικού ορίου η Γραμματεία του ΔΠΜΣ ενημερώνει τον/την Διευθυντή/ρια, ο/η οποίος/α εξετάζει την πιθανότητα διαγραφής της/του φοιτητή/ριας από το ΔΠΜΣ. Αν ο/η φοιτητής/τρια αντιμετωπίζει σοβαρά προβλήματα υγείας (πιστοποιούμενα από Δημόσιο Νοσοκομείο) συζητείται η περίπτωση του/της από την ΕΔΕ η οποία και αποφαινεται τελικά, μετά από γραπτή εισήγηση του/της επιβλέποντος/ουσας.

Η υποστήριξη των διπλωματικών εργασιών είναι προφορική και γίνεται δημόσια ενώπιον της Τριμελούς Εξεταστικής Επιτροπής, ή και άλλων ενδιαφερόμενων (ΕΔΕ του ΔΠΜΣ, μέλη ΔΕΠ των συνεργαζόμενων ή άλλων Τμημάτων, μεταπτυχιακοί/κές φοιτητές/τριες).

Ο βαθμός της διπλωματικής εργασίας προκύπτει από τον μέσο όρο της βαθμολόγησης που το κάθε μέλος της Τριμελούς Εξεταστικής Επιτροπής αξιολόγησε την εργασία (ως γραπτή δοκιμασία και ως προφορική υποστήριξη).

Οι εξεταστές μπορούν να υποδείξουν διορθώσεις που ο/η φοιτητής/τρια υποχρεούται να ενσωματώσει στην εργασία. Η πιστοποίηση της ολοκλήρωσης της διαδικασίας διόρθωσης γίνεται από τον/ην επιβλέποντα/ουσα.

Το ΜΔΕ απονέμεται στους/τις φοιτητές/τριες που έχουν παρακολουθήσει επιτυχώς τα προβλεπόμενα μαθήματα και έχουν ολοκληρώσει επιτυχώς τη μεταπτυχιακή διπλωματική εργασία. Η βαθμολογία του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης προσδιορίζεται ως σταθμικός μέσος όρος του 60% της μέσης βαθμολογίας των μαθημάτων όλων των εξαμήνων (Α'+Β') και του 40% του βαθμού που απονέμεται από την Τριμελή Εξεταστική Επιτροπή στην διπλωματική εργασία του/της υποψηφίου/φίας.

Ο βαθμός που απονέμεται είναι Άριστα: 8,5-10, Λίαν Καλώς: 8,49 έως 6,50 και Καλώς: 6,49 έως 5. Αν η προφορική υποστήριξη ή το περιεχόμενο της διπλωματικής δεν θεωρηθούν ικανοποιητικά για να δοθεί προβιβάσιμος βαθμός (5 και άνω), ο/η υποψήφιος/α απορρίπτεται και διαγράφεται από το ΔΠΜΣ χωρίς να του/της αποδοθεί κανένας τίτλος σπουδών.

Εφόσον ο/η φοιτητής/τρια έχει ολοκληρώσει όλες τις ακαδημαϊκές και διοικητικές υποχρεώσεις του/της, μπορεί να ζητήσει από τη Γραμματεία του ΔΠΜΣ Πιστοποιητικό Αποφοίτησης. Το Μεταπτυχιακό Δίπλωμα Ειδίκευσης αποδίδεται στους/τις αποφοίτους σε ειδική τελετή ορκωμοσίας. Στους/στις φοιτητές/τριες του ΔΠΜΣ χορηγείται, μετά από αίτησή τους, βεβαίωση στην οποία εμφανίζεται η αναλυτική βαθμολογία στα μαθήματα που επέλεξαν και στην μεταπτυχιακή εργασία, όπως και η τυχόν παρακολούθηση πρόσθετων μαθημάτων του ΔΠΜΣ. Σε όσους/ες μεταπτυχιακούς/ες φοιτητές/τριες συμμετείχαν ανελλιπώς στο Πρόγραμμα αλλά δεν συμπληρώνουν τις προϋποθέσεις για την απονομή του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης χορηγείται Βεβαίωση Παρακολούθησης του Προγράμματος.

B3. Αναστολή φοίτησης

Οι μεταπτυχιακοί φοιτητές/τριες μπορούν να καταθέσουν γραπτή αίτηση αναστολής φοίτησης, επαρκώς αιτιολογημένη, στη Συντονιστική Επιτροπή του ΔΠΜΣ, εφόσον συντρέχουν σοβαροί λόγοι. Επί των αιτημάτων αναστολής και της διάρκειάς της αποφασίζει η ΕΔΕ, μετά από εισήγηση της Συντονιστικής Επιτροπής.

B4. Διαγραφή από το ΠΜΣ

Η διαγραφή φοιτητή/τριας από το ΔΠΜΣ πραγματοποιείται μετά από εισήγηση της Συντονιστικής Επιτροπής, η οποία διαπιστώνει ότι συντρέχει ένας από τους λόγους που προαναφέρονται στον Εσωτερικό Κανονισμό του ΔΠΜΣ. Η απόφαση λαμβάνεται από τη Ειδική Διατμηματική Επιτροπή και κοινοποιείται στον ενδιαφερόμενο με τη φροντίδα της Γραμματείας του ΔΠΜΣ.

Γ. Περιγραφή μαθημάτων

- **ΦΥΛΟ, ΛΟΓΟΣ, ΕΞΟΥΣΙΑ (53M001)**

Διδάσκουσα: Καθηγήτρια Αλεξάνδρα Χαλκιά

Σε αυτό το μεταπτυχιακό μάθημα μελετάται το κοινωνικό πεδίο όπως καθορίζεται από τη συνάρτηση του φύλου, του λόγου (discourse) και της εξουσίας. Αντικείμενο του μαθήματος είναι οι σύγχρονες θεωρητικές προσεγγίσεις όσον αφορά την κοινωνική ανισότητα με κεντρικούς άξονες ανάλυσης τις έννοιες του φύλου και του λόγου.

Διερευνάται η έννοια του ενσώματου υποκειμένου με ειδική εστίαση στο σύγχρονο προβληματισμό για την κοινωνική παραγωγή του φύλου, της σεξουαλικότητας και άλλων πτυχών της ταυτότητας στα πλαίσια ποικίλων

πολιτισμικών πεδίων. Θεματικές Ενότητες: Το φύλο ως προϊόν λόγου, Το διπολικό στατικό σύστημα της ετεροκανονικότητας, Μεταδομιστικές εννοιολογήσεις της εξουσίας, Το κοινωνικό σώμα, Σεξουαλικότητες.

Στόχος του μαθήματος είναι η διαμόρφωση ενός ευέλικτου αλλά και σύνθετου θεωρητικού πλαισίου για την καλύτερη ανάλυση των τρόπων με τους οποίους διαμορφώνεται το έμφυλο υποκείμενο που είναι τοποθετημένο σε σχέσεις εξουσίας, συχνά ρευστές, διαμορφωμένες από την εθν(οτ)ικότητα, τη φυλή, τη θρησκεία, την κοινωνική τάξη και τη σεξουαλικότητα.

Η εστίαση στο ρόλο που παίζει η κοινωνική θεωρία στην έρευνα των πολύπλοκων διαστάσεων της ανισότητας προκύπτει διαμέσου της ανάλυσης πολιτισμικών κειμένων στα οποία συμπεριλαμβάνονται τόσο εμπειρικές επιστημονικές έρευνες, όσο και άλλες κειμενικές αναπαραστάσεις του φύλου (διαφημίσεις, κινηματογράφος, ειδήσεις, πολιτικές δηλώσεις κ.α.).

Η εξέταση στο μάθημα γίνεται γραπτώς. Επίσης, κατά τη διάρκεια του εξαμήνου απαιτείται η προφορική παρουσίαση άρθρων από τους φοιτητές και τις φοιτήτριες..

Η ύλη του μαθήματος είναι οι ορισμένες στο μάθημα ενότητες από τα βιβλία: *Η μικροφυσική της εξουσίας*, του Μισέλ Φουκώ, εκδόσεις ύψιλον, 1989, *Έμφυλες βιαιότητες: εξουσία, λόγος, υποκειμενικότητες*, της Αλεξάνδρας Χαλκιά, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, 2011, *Σώμα, φύλο, σεξουαλικότητα: ΛΟΑΤΚ πολιτικές στην Ελλάδα*, Αποστολέλλη, Άννα, Χαλκιά, Αλεξάνδρα, επιμ., εκδόσεις Πλέθρον, 2012. Μέρος της ύλης αποτελούν επίσης τόσο οι εισηγήσεις όσο και η συζήτηση, τα κείμενα που παρουσιάζουν οι φοιτητές και οι φοιτήτριες, καθώς και ενδεχόμενη προβολή ταινιών.

- **ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΒΙΟΠΟΛΙΤΙΚΗ: ΘΕΩΡΙΕΣ ΓΙΑ ΤΟ ΥΠΟΚΕΙΜΕΝΟ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΞΟΥΣΙΑ (53M003)**

Διδάσκουσα: Αν. Καθηγήτρια Αθηνά Αθανασίου

Στο πλαίσιο αυτού του σεμιναρίου, εξετάζονται οι πολιτισμικές, ιστορικές και πολιτικές διαστάσεις της υποκειμενοποίησης, της εξουσίας, του λόγου, του πολιτικού και του ανθρώπινου. Ειδικότερα, διερευνώνται οι τρόποι με τους οποίους στα πεδία του φύλου και της βιοπολιτικής η ετερότητα επιτελείται ως αντινομική προς την ηγεμονική οικουμενική (ανδρική, λευκή, αστική, σωματικά ικανή) επικράτεια της «ανθρώπινης εμπειρίας». Σε αντίθεση με την οντολογική πρόσληψη της έννοιας της «ανθρώπινης ζωής», και τις οικουμενιστικές προϋδεάσεις της, ζητούμενο είναι η κριτική κατάδειξη της κανονικότητας που θεμελιώνει οντολογικά και νομιμοποιεί πολιτικά την εννόηση του ανθρώπινου με γνώμονα κυρίαρχα ηθικο-κοινωνικά πρότυπα και σχέσεις εξουσίας.

Εξετάζονται οι πολλαπλές αντινομίες και ανισότητες -έμφυλες, εθνικές, ταξικές, αποικιοκρατικές και νεο-αποικιοκρατικές- που διέπουν το πολιτικό στη σημερινή παγκόσμια συνθήκη. Αναλύεται πώς οι εμπειρίες της ταύτισης και της ετεροποίησης διέπονται από έμφυλες, ταξικές, γεωπολιτικές, φυλετικές, αποικιοκρατικές και οριενταλιστικές σχέσεις κυριαρχίας, πώς τα προνόμια και

οι αποκλεισμοί του φύλου, της σεξουαλικότητας, της φυλής, της εθνότητας, της κοινωνικής τάξης και της σωματικής αρτιμέλειας, δομούν τον κανονιστικό ορισμό της ανθρώπινης ιδιότητας.

Συζητούνται κομβικά ζητήματα της φεμινιστικής θεωρίας, όπως: λόγος και ενσώματα υποκειμενικότητα, θεμελίωση του κανονικού στην προδηλότητα του «φυσικού» και του «αυτονόητου», σχέσεις εξουσίας και εμπρόθετη δράση, κριτική στη δυτικοκεντρική φιλελεύθερη οντολογία του υποκειμένου. Στο επίκεντρο αυτών των αναζητήσεων βρίσκεται ο προβληματισμός γύρω από την πολιτική της ταυτότητας και την πολιτική της αποδόμησής της. Στις θεματικές του σεμιναρίου περιλαμβάνονται: το φύλο ως επιτελεστική συνθήκη λόγου/εξουσίας, οι συναρθρώσεις του φύλου και της βιοπολιτικής ως πεδίων υποκειμενοποίησης και εξουσίας, οι ταξικές και αποικιακές/μετααποικιακές συνθήκες, η κοινωνική οδύνη και η αντίσταση. Το θεωρητικό πλαίσιο του σεμιναρίου διαμορφώνεται από τις ευρύτερες επιστημολογικές αναζητήσεις που σηματοδοτούν έναν πολυφωνικό διεπιστημονικό διάλογο μεταξύ ανθρωπολογικής θεωρίας, φεμινιστικής θεωρίας, queer θεωρίας, ψυχαναλυτικής θεωρίας, θεωριών του σώματος και της βιοπολιτικής, μετααποικιακών σπουδών και πολιτισμικής κριτικής.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Αθηνά Αθανασίου, *Ζωή στο όριο: Δοκίμια για το Σώμα, το Φύλο και τη Βιοπολιτική*. Αθήνα: Εκκρεμές, 2011.
- Ann Laura Stoler, *Race and the Education of Desire*. Ντάραμ: Duke University Press, 1995.
- Giorgio Agamben, *Homo Sacer: Κυρίαρχη Εξουσία και Γυμνή Ζωή*. Μτφρ. Π. Τσιαμούρας, επιμέλεια-επίμετρο Γιάννης Σταυρακάκης. Αθήνα: Scripta, 2005 [1995].
- Judith Butler, *Αναταραχή Φύλου: Ο Φεμινισμός και η Ανατροπή της Ταυτότητας*, μτφρ. Γιώργος Καράμπελας, εισαγωγή και επιστημονική επιμέλεια Βενετία Καντσά, επίμετρο Αθηνά Αθανασίου. Αθήνα: Αλεξάνδρεια 2009 [1990].
- Michel Foucault, *Ιστορία της Σεξουαλικότητας*, τόμ. 1, Η δίψα της γνώσης, μτφρ. Γ. Ροζάκη, Αθήνα: Ράππα 1982.

- **ΦΕΜΙΝΙΣΤΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ (53M004)**

Διδάσκουσα: Αν. Καθηγήτρια Αθηνά Αθανασίου, με τη συμμετοχή της Δρ. Έλενας Τζελέπη

Το σεμινάριο αυτό διερευνά τη δυναμική πολλαπλότητα που χαρακτηρίζει τη σύγχρονη φεμινιστική θεωρία, έτσι όπως αυτή αποτυπώνεται στο πλαίσιο διαφόρων πεδίων των κοινωνικών και ανθρωπιστικών επιστημών. Εξετάζονται οι διανοητικές και επιστημολογικές διαδρομές, καθώς επίσης και οι ιστορικές και κοινωνικές συνθήκες που έχουν προσδιορίσει ιστορικά τη φεμινιστική θεωρία –ως πολιτική φιλοσοφία και πολιτισμική κριτική. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη διερεύνηση των συζητήσεων και των αναζητήσεων που σημάδεψαν τους φεμινισμούς των δύο τελευταίων δεκαετιών του εικοστού αιώνα.

Αν ο «φεμινισμός» συνιστά ένα όνομα για την πολιτική δράση γυναικών στο όνομα των γυναικών με σκοπό την άρση των πολλαπλών περιστάσεων κοινωνικής αδικίας σε βάρος τους, αυτός ο ορισμός θέτει μια σειρά από ερωτήματα που αφορούν το συλλογικό υποκείμενο (οι γυναίκες), το στόχο (αλλαγή των συνθηκών υποτέλειας) και τον ορισμό του φεμινισμού στο δυτικό κόσμο (πολιτικός αγώνας ενάντια στην πατριαρχική καταπίεση). Το σεμινάριο εξετάζει κάποιες από τις εμβληματικές συζητήσεις και αντιδικίες στο εσωτερικό της φεμινιστικής θεωρίας, την οποία αντιμετωπίζει ως ορίζοντα κριτικών λόγων και νοημάτων και όχι ως ένα σταθερό σύστημα αξιωματικών παραδοχών. Το σεμινάριο αναδεικνύει την πολιτική βαρύτητα ερωτημάτων που παραμένουν αμφιλεγόμενες ζώνες της θεωρίας και της πολιτικής του φεμινισμού, όπως: Σε ποιο βαθμό ο φεμινισμός ορίζεται σε σχέση με τις «γυναίκες» ή στο όνομα των «γυναικών»; Πώς έχουν οριστεί ιστορικά οι «γυναίκες», με τι κόστος, και μέσω ποιων παραδοχών και αποκλεισμών; Πώς ο φεμινισμός αναγνωρίζει και αξιοποιεί κριτικά τη συνθετότητα του «εμείς» το οποίο επικαλείται; Η κατηγορία «γυναίκες» συγκροτείται κοινωνικά, ιστορικά και πολιτισμικά ως ετερότητα αντινομική προς την ηγεμονική (ανδρική, λευκή, αστική) επικράτεια της ανθρώπινης εμπειρίας, αλλά δεν συγκροτείται ως τέτοια με τρόπο ομοιογενή και ομοιόμορφο. Στο πλαίσιο αυτών και άλλων ερωτημάτων, εξετάζονται οι θεωρητικές και πολιτικές διαδρομές που οδήγησαν στην κριτική αποδόμηση του διπολικού συστήματος φύλου και στη θεωρία της έμφυλης επιτελεστικότητας.

Εξετάζονται, έτσι, οι όροι που περιπλέκουν και διαφοροποιούν το φύλο στη βάση της κοινωνικής τάξης, της φυλής, της εθνότητας, του σεξουαλικού προσανατολισμού, της ηλικίας, της φυσικής ικανότητας. Αναλύεται πώς τα προνόμια και οι αποκλεισμοί του φύλου, σε άρρηκτη σχέση με τα προνόμια και τους αποκλεισμούς της σεξουαλικότητας, της φυλής, της εθνότητας, της κοινωνικής τάξης και της σωματικής αρτιμέλειας, δομούν τον κανονιστικό ορισμό της ανθρώπινης ιδιότητας. Έτσι, το θεωρητικό πλαίσιο του σεμιναρίου διαμορφώνεται από τις ευρύτερες επιστημολογικές αναζητήσεις που σηματοδοτούν έναν πολυφωνικό διάλογο μεταξύ φεμινιστικής θεωρίας, queer θεωρίας, αλλά και μετααποικιακών σπουδών και πολιτισμικής κριτικής.

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Αθηνά Αθανασίου (επιμ. και εισαγωγή), *Φεμινιστική Θεωρία και Πολιτισμική Κριτική*. Αθήνα: Νήσος, 2006.
- Ελένη Βαρίκα, *Με Διαφορετικό Πρόσωπο: Φύλο, Διαφορά και Οικουμενικότητα*. Αθήνα: Κατάρτι, 2000.
- Judith Butler, *Σώματα με Σημασία: Οριοθετήσεις του 'Φύλου' στο Λόγο*, μτφρ. Πελαγία Μαρκέτου, επιμ. και εισαγωγή Αθηνά Αθανασίου. Αθήνα: Εκκρεμές, 2008.
- Rosi Braidotti, *Νομαδικά Υποκείμενα: Ενσωματότητα και Έμφυλη Διαφορά στη Σύγχρονη Φεμινιστική Θεωρία*, μτφρ. Ουρανία Τσιάκαλου, Αγγελική Σηφάκη. Αθήνα: Νήσος, 2014.

- **ΦΕΜΙΝΙΣΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΑΦΗΓΗΜΑΤΙΚΗ ΑΝΑΛΥΣΗ (53M011)**

Διδάσκουσα: Καθηγήτρια Ελένη Παπαγαρουφάλη, με τη συμμετοχή της Δρ. Αλεξάνδρας Ζαββού

Η φεμινιστική έρευνα στις κοινωνικές και ανθρωπιστικές επιστήμες από το 1970 και μετά έχει διανύσει αρκετές 'στροφές', συνομιλώντας με ποικίλα θεωρητικά και φιλοσοφικά ρεύματα, και έχει θέσει κρίσιμα ερωτήματα για το τι συνιστά επιστημονική γνώση και πώς παράγεται. Η διαδρομή αυτή, με αφετηρία τον προβληματισμό γύρω από τη μελέτη των γυναικών και του φύλου, μας έχει τροφοδοτήσει με εννοιολογικά και μεθοδολογικά εργαλεία για να εμβαθύνουμε σε επιστημολογικά και, κατ' επέκταση, πολιτικά ζητήματα της γνώσης.

Το μάθημα χωρίζεται σε δύο ενότητες. Στην Ενότητα I, το μάθημα χαρτογραφεί πώς αναπτύσσεται η ποιοτική φεμινιστική έρευνα, ποιά ερωτήματα και ποιούς στόχους θέτει, ποιές φιλοσοφικές και θεωρητικές παραδόσεις ακολουθεί ή αμφισβητεί (π.χ. standpoint, postmodern, postcolonial theory), ποιές μεθοδολογικές προσεγγίσεις επεξεργάζεται και τι είδους ηθική της έρευνας προκρίνει. Η ποιοτική φεμινιστική έρευνα έχει εστιάσει κατ' αρχάς, αλλά όχι μόνο, στις εμπειρίες, υποκειμενικότητες και πρακτικές (λόγου) που συνδέονται με την κατασκευή της έμφυλης διαφοράς, και έχει διεκδικήσει και αναδείξει το 'προσωπικό', την 'καθημερινή ζωή', τη 'διαφορετικότητα', τις 'σχέσεις εξουσίας', το 'σώμα', τη 'σεξουαλικότητα', και το 'συναίσθημα', μεταξύ άλλων, ως αντικείμενα μελέτης. Σε αυτό το ευρύ πεδίο εμπειρικών μελετών η προσωπική μαρτυρία/αφήγηση, και η κατασκευή της, έχει αποτελέσει βασικό εργαλείο έρευνας και ως εκ τούτου η αφηγηματική ανάλυση αποτελεί μεθοδολογική προσέγγιση που θα μας απαχολήσει ειδικότερα. Στη συνέχεια, στην Ενότητα II, το μάθημα επικεντρώνεται στη μεθοδολογία της αφηγηματικής ανάλυσης και, μέσα από συγκεκριμένα ερευνητικά παραδείγματα, εξετάζει πώς έχει αξιοποιηθεί το έργο στοχαστών όπως ο Μισέλ Φουκώ, η Τζούντιθ Μπάτλερ και ο Ζυλ Ντελέζ, έργο το οποίο έχει ασκήσει σημαντική επιρροή στην ποιοτική φεμινιστική έρευνα.

Οι φοιτήτριες και οι φοιτητές αναλαμβάνουν να παρουσιάζουν κάθε βδομάδα ένα άρθρο από την ειδική βιβλιογραφία της κάθε θεματικής ενότητας. Στην αξιολόγηση του μαθήματος συνυπολογίζονται η συμμετοχή και η ατομική παρουσίαση και η τελική εργασία.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Παπαγεωργίου, Γιώτα (2010). *Φύλο και Έρευνα*. Αθήνα: Gutenberg.

Andrews, Molly, Squire, Corinne & Tamboukou, Maria (Eds.) (2013). *Doing Narrative Research*. 2nd edition. London: Sage.

Jackson, Alecia and Mazzei, Lisa (2012). *Thinking with Theory in Qualitative Research. Viewing data across multiple perspectives*. London and New York: Rutledge.

Ramazanoglou, Caroline and Holland, Janet (2002). *Feminist Methodologies. Challenges and Choices*. London: Sage.

- **ΔΗΜΟΣΙΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΙ ΕΜΦΥΛΕΣ ΣΧΕΣΕΙΣ (53M006)**

Διδάσκουσα: Αν. Καθηγήτρια Μαριάννα Ψύλλα, με τη συμμετοχή της Δρ. Δήμητρας Παπαδοπούλου και της Δρ. Αύρας Βαζαίου

Η προβληματική γύρω από τις Δημόσιες Πολιτικές συνδυαστικά με το επικοινωνιακό πεδίο συνιστά μια πρόκληση στο πλαίσιο της σύγχρονης ελληνικής πραγματικότητας, ανοίγοντας τον διάλογο στο ευρύτερο πλαίσιο της Πολιτικής Επικοινωνίας με κεντρικούς άξονες αναφοράς, το *δημόσιο χώρο*, τη *γένεση της δημόσιας δράσης* και τους *δρώντες* που παρεμβαίνουν στην ανάδειξη των δημόσιων προβλημάτων και τον καθορισμό των δημόσιων πολιτικών. Στο πλαίσιο αυτού του μαθήματος ιδιαίτερη έμφαση αποδίδεται στη διερεύνηση των δημόσιων πολιτικών, όπου εμβαθύνουμε στην έννοια και την πρακτική της δημόσιας δράσης, κάτω από την επήρεια πολλαπλών νέων παραγόντων όπως τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας, η Ευρωπαϊκή Ένωση, η υπερεθνοποίηση και μια πληθώρα άλλων συνιστωσών.

Το κοινωνικό φύλο προβάλλει ως μια παράμετρος που επιθυμεί να αποδώσει μια νέα διάσταση στο πολιτικό, είτε αυτό αφορά την άμεση πρακτική στον πολιτικό στίβο, στους θεσμούς, ακόμα και στην ίδια την ιδιωτική σφαίρα-στην αλληλεπίδραση της με τη δημόσια σφαίρα-είτε αφορά ζητήματα που σχετίζονται με το ερμηνευτικό πλαίσιο, ζητήματα αναπαραστάσεων, όπως αυτά προκύπτουν από τη λειτουργία της διαμεσολαβημένης σφαίρας στο επίπεδο της μαζικής επικοινωνίας. Η οπτική γωνία της σχέσης άντρας/γυναίκα κατέχει κυρίαρχη θέση στην προσέγγιση του ρόλου του κοινωνικού φύλου επαναπροσδιορίζοντας την πρακτική και την αντίληψη για το δημόσιο χώρο, θέτοντας νέους όρους για τη σύλληψη του πολιτικού, συντελώντας στη διαφοροποίηση μέσω της δράσης των έμφυλων σχέσεων εξουσίας και στον επανακαθορισμό του σχεδιασμού και της εφαρμογής των *δημόσιων πολιτικών* ενσωματώνοντας τη μεταβλητή φύλο στη χάραξη κάθε πολιτικής.

Η μεθοδολογία που θα εφαρμοστεί ακολουθεί μια διεπιστημονική προσέγγιση και διακρίνεται στα ακόλουθα αλληλοσυνδεόμενα επίπεδα: α) μια θεωρητική επεξεργασία με άξονα την κοινωνιολογική και πολιτική θεώρηση β) μια βιωματική, ψυχοκοινωνική προσέγγιση με παραδείγματα από το εφαρμοσμένο κοινωνικό πεδίο και γ) μια πρακτική-αναλυτική προσέγγιση που θα βασίζεται στις μεθόδους της κοινωνιογλωσσολογίας και της ανάλυσης λόγου.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Συλλογικός τόμος, *Δημόσιος Χώρος και Φύλο*, Μ. Ψύλλα (επιμέλεια, εισαγωγή), Τυπωθήτω-Γ. Δαρδανός, σειρά Πολιτική –Επικοινωνία 4, Αθήνα, 2009.
- J. Boutet, Εισαγωγή στην κοινωνιογλωσσολογία, Γρηγόρης, Αθήνα, 1984.
- J. Gerstlé, *Η Πολιτική επικοινωνία*, Μ. Ψύλλα (επιμέλεια, εισαγωγή), Τυπωθήτω-Γ. Δαρδανός, σειρά Πολιτική-Επικοινωνία 7, Αθήνα, 2014.
- P. Muller, Y. Surel, *Η Ανάλυση των πολιτικών του κράτους*, Τυπωθήτω-Γ. Δαρδανός, σειρά Πολιτική-Επικοινωνία 1, 2002.

- **ΤΟ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΤΗΝ ΕΥΡΩΠΗ (53M007)**

Διδάσκουσα: Επίκουρη Καθηγήτρια Ντία Αναγνώστου

Το μάθημα αποτελεί μία εισαγωγή στο φαινόμενο της μετανάστευσης στην Ευρώπη και τις πολλαπλές κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές διαστάσεις του. Στα κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ) ζουν σήμερα περισσότεροι από 20 εκατομμύρια μεταναστών, καθιστώντας τη μετανάστευση μία από τις μεγαλύτερες προκλήσεις που αντιμετωπίζει η Ευρώπη. Οι πολίτες τρίτων χωρών αποτελούν το 4% του συνολικού πληθυσμού της ΕΕ, και το 6% του οικονομικά ενεργού πληθυσμού της. Το μάθημα αυτό εξετάζει τα αίτια και την εξέλιξη του μεταναστευτικού φαινομένου από τις χώρες της Αφρικής, της Ασίας και της πρώην Σοβιετικής Ένωσης στην Ευρώπη και στην Ελλάδα κατά τις τελευταίες δεκαετίες. Εξετάζει τα χαρακτηριστικά της νόμιμης αλλά και της παράτυπης μετανάστευσης, τις πολιτικές που έχουν υιοθετηθεί στην ΕΕ και στην Ελλάδα αναφορικά με την είσοδο, τη διαμονή, την ένταξη των μεταναστών, και το πολιτικό άσυλο, καθώς και το ρόλο και τις πρακτικές της δημόσιας διοίκησης στον τομέα αυτό. Ιδιαίτερη έμφαση δίνεται στη διάσταση του φύλου, στον τρόπο με τον οποίο το φύλο επηρεάζει τα μεταναστευτικά ρεύματα στην Ελλάδα και στην Ευρώπη, στις ιδιαίτερες συνθήκες που αντιμετωπίζουν οι μετανάστριες, καθώς και στα αποτελέσματα που έχουν οι μεταναστευτικές πολιτικές σε αυτές. Τέλος, το μάθημα παρουσιάζει το βασικό πλαίσιο προστασίας των ανθρωπίνων και θεμελιωδών δικαιωμάτων τα οποία αφορούν τους μετανάστες και τους αιτούντες άσυλο.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Άννα Τριανταφυλλίδου, Ρ. Γρώπα και Dita Vogel (επιμ.), *Η μετανάστευση στην Ενωμένη Ευρώπη*, Αθήνα, εκδόσεις Κριτική, 2009.
- Γιάννης Κτιστάκης, *Μετανάστες και Ευρωπαϊκό Δίκαιο των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου*, Αθήνα, Εκδ. Σάκκουλα, 2014.
- Μπέλλας, Χρήστος (επιμ.), *Οικιακή Εργασία και Κοινωνική Ένταξη Μεταναστριών στην Ελλάδα της Οικονομικής Κρίσης: Μία Ποσοτική Αποτύπωση*, Αθήνα. Εκδόσεις ΤΟΠΟΣ, 2012.
- Τσίγκανου, Ιωάννα, και Λάουρα Μαράτου-Αλιπράντη (επιμ.), *Γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα*, Αθήνα, ΕΚΚΕ, 2014.

- **ΑΝΘΡΩΠΟΛΟΓΙΑ ΤΗΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΣΩΜΑΤΟΣ (53M008)**

Διδάσκουσα: Καθηγήτρια Ελένη Παπαγαρουφάλη

Το μάθημα διερευνά τους λόγους και τις πρακτικές με τις οποίες ορίζονται, επομένως ελέγχονται, η 'υγεία' και η 'ασθένεια' στη σύγχρονη ελληνική κοινωνία και διεθνώς. Επιδιώκεται η ανθρωπολογική-πολιτισμική και κριτική ανάγνωση των λεγόμενων 'επιστημονικών' και 'λαϊκών' αντιλήψεων περί σώματος και ψυχής/νου/πνεύματος, καθώς και του συσχετισμού τους με τις έννοιες υγεία, νόσος, αρρώστια, σε επίπεδο πολιτικών ιδεολογιών, ιδρυματικών θεσμών υγείας

και σε συναφή πεδία, όπως της πολιτικής της δημόσιας υγείας, της βιο-τεχνολογίας κ.ά. μηχανισμών άσκησης ελέγχου και κοινωνικής πειθάρχησης.

Επίσης, δίνεται ιδιαίτερη προσοχή στις αφηγήσεις και βιο-ιστορίες ασθενών: θεωρούνται πλέον αναπόσπαστο μέρος της επιτυχημένης διάγνωσης και θεραπείας και, εν τέλει, της επιτυχημένης ανάκτησης του 'εαυτού' ή της 'υποκειμενικότητάς' τους· επίσης, υποστηρίζεται ότι η κάθε 'προσωπική' ιστορία 'λέει μια μεγαλύτερη ιστορία' για τις ταξικές, εθνικές, φυλετικές, ηλικιακές, κυρίως δε τις έμφυλες σχέσεις εξουσίας που υποκρύπτονται στην ιατρική πρακτική και στη στάση των συμπολιτών και συγγενών απέναντι στο άτομο που θεωρείται μη υγιές και μη παραγωγικό. Κατά συνέπεια, εξετάζονται θέματα, όπως το (ψυχ)ιατρικό 'ιστορικό' ως 'αυτοβιογραφία' που συν-δημιουργείται από τον/τη θεραπευτή/ρια και τον/την θεραπευόμενο/η, η κυρίαρχη θέση που έχει αποδοθεί γενικότερα στην αφηγηματικότητα, ως θεραπευτική πρακτική, και ειδικότερα στην αφήγηση-μαρτυρία' του/της ασθενούς ως αδιάψευστο θεραπευτικό (και πολιτικό) 'τεκμήριο' της 'εμπειρίας' της ασθένειας ή του ψυχικού 'τραύματός' του/της, οι ποικίλες προσεγγίσεις των δι-υποκειμενικών, λεκτικών και σωματικών, (μετα)αφηγήσεων του πόνου, της οδύνης, της στενοχώριας, σε συνδυασμό με τα εκάστοτε οικονομικά, πολιτικά και πολιτισμικά συμφραζόμενα

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Αθανασίου, Αθηνά, «Επιτελέσεις της τρωτότητας και του κοινωνικού τραύματος», στο Αθηνά Αθανασίου (επιμ., εισαγωγή), *Βιοκοινωνικότητες. Θεωρήσεις στην ανθρωπολογία της υγείας*. Αθήνα: νήσος, σελ. 13-88.
- Κορασίδου, Μαρία, *Όταν η αρρώστια απειλεί: Επιτήρηση και έλεγχος της υγείας του πληθυσμού στην Ελλάδα του 19^{ου} αιώνα*. Αθήνα: Τυπωθήτω- Γ. Δάρδανος, 2002.
- Παπαγαρουφάλη, Ελένη, «Η συνέντευξη ως σωματική επικοινωνία των συνομιλητών και πολλών άλλων». *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 2002, 107 Α': 29-46.
- Παπαγαρουφάλη, Ελένη, *Δώρα Ζωής Μετά Θάνατον. Πολιτισμικές Εμπειρίες*. Αθήνα: Πατάκης, 2012.
- Frykman Jonas, N. Seremetakis, S. Ewert (eds.) *Identities in Pain*. Sweden: Nordic Academic Press, 1994.
- Joao Biehl, B. Good, A. Kleinman (eds.) *Subjectivity: Ethnographic Investigations*. Berkeley/Los Angeles/London: University of California Press, 2007.
- Sontag, Susan, *Η νόσος ως μεταφορά – Το AIDS Και οι μεταφορές του*. Αθήνα: Ύψιλον, 1993.

- **ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ (53M009)**

Διδάσκουσα: Επίκουρη Καθηγήτρια Μάρθα Μιχαηλίδου

Το μάθημα προσφέρει μια επισκόπηση των κύριων θεωρητικών, μεθοδολογικών και ερευνητικών τάσεων στη μελέτη της σχέσης φύλου και πολιτισμού.

Η σύγχρονη κοινωνιολογία του πολιτισμού επικεντρώνεται στην εξέταση της κουλτούρας και του πολιτισμού ως χώρων κοινωνικής διαφοροποίησης,

ιδιαίτερα μάλιστα μετά τη λεγόμενη πληροφοριακή επανάσταση από το τέλος του 20^{ου} αιώνα και μετά και τη σύγχρονη άνθηση των πολιτιστικών και, μετέπειτα, των δημιουργικών βιομηχανιών. Το κοινωνικό φύλο εντάσσεται σε αυτούς τους παράγοντες διαφοροποίησης και λειτουργεί καταλυτικά σε όλες τις διαδικασίες παραγωγής, διανομής και κατανάλωσης της κουλτούρας. Το μάθημα διερευνά τις έμφυλες διαστάσεις που χαρακτηρίζουν τις διαδικασίες της σύγχρονης πολιτιστικής παραγωγής, της κατανάλωσης πολιτιστικών προϊόντων και της κατανομής πολιτισμικού κεφαλαίου. Αξιολόγηση με: α) προφορική παρουσίαση κατά τη διάρκεια του εξαμήνου: 30% συνολικού βαθμού, β) τελική εργασία (6.000 – 7.000 λέξεις): 70% συνολικού βαθμού.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Bennett, T. & Frow, J. Eds 2008. *The Sage handbook of cultural analysis*. London: Sage.
- Carter, C., Steiner, L. & McLaughlin, L. eds., 2014. *The Routledge Companion to Media and Gender*, London: Routledge.
- Gill, R., 2002. Cool, creative and egalitarian? Exploring gender in project-based new media work in Europe. *Information, Communication and Society*, 5(1), pp.70–89.
- Kafai, Y.B. et al., 2008. *Beyond Barbie and Mortal Kombat: New Perspectives on Gender and Gaming*. The MIT Press.
- O'Neill, B. L. & Gidengil, E., 2006. *Gender and social capital*. London: Routledge.
- Ross, A., 2009. *Nice Work If You Can Get It: Life and labor in precarious times*, New York: New York University Press.

- **ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΤΩΝ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΙΣΟΤΗΤΑΣ ΤΩΝ ΦΥΛΩΝ (53M013)**

Διδάσκουσα: Αν. Καθηγήτρια Μαρία Στρατηγάκη

Σκοπός του μαθήματος είναι η απόκτηση επιστημονικών και τεχνικών γνώσεων και η εξοικείωση με μεθόδους και παρεμβάσεις που απαιτούνται κατά τη διάρκεια του κύκλου ζωής (σχεδιασμός, εφαρμογή, παρακολούθηση, έλεγχος και αξιολόγηση κλπ) των δημόσιων πολιτικών, ώστε αυτές να προωθούν την ισότητα των φύλων και τη μείωση του χάσματος του φύλου (gender gap).

Το μάθημα περιλαμβάνει θεωρητικές γνώσεις που έχουν αναπτυχθεί στο πλαίσιο των σπουδών φύλου στον τομέα αυτό και εμπειρική διερεύνηση συγκεκριμένων πολιτικών ισότητας των φύλων των διεθνών, ευρωπαϊκών, εθνικών και τοπικών οργανισμών σε βασικούς τομείς της οικονομίας, της κοινωνίας και της πολιτικής.

Η έμφυλη ισότητα μπορεί να προωθηθεί με (τουλάχιστον) δύο τύπους παρεμβάσεων, η επιτυχία των οποίων συναρτάται με το γενικότερο πλαίσιο που καθορίζει τις έμφυλες σχέσεις σε κάθε κοινωνία (gender regime). Οι παρεμβάσεις του πρώτου τύπου απευθύνονται κυρίως στις γυναίκες και αποσκοπούν στην μείωση των ανισοτήτων φύλου μέσω της ενίσχυσης της θέσης τους σε τομείς όπως η αγορά εργασίας, η οικογένεια, η πολιτική, το εισόδημα, η πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες κλπ. Στον δεύτερο τύπο

παρεμβάσεων ανήκει η στρατηγική ένταξης του στόχου της ισότητας σε όλες τις δημόσιες πολιτικές (gender mainstreaming) περιλαμβανομένων και των δημοσιονομικών πολιτικών και των κρατικών προϋπολογισμών (gender budgeting).

Στο μάθημα εξετάζεται η χρήση των βασικότερων εργαλείων άσκησης πολιτικής όπως είναι το νομοθετικό και θεσμικό πλαίσιο, οι θετικές δράσεις υπέρ των γυναικών περιλαμβανομένων των ποσοτώσεων, η εκτίμηση των επιπτώσεων στο φύλο (gender impact assessment), η ανάπτυξη δεικτών φύλου (gender indicators) για την αξιολόγηση των αποτελεσμάτων κλπ. Αποτιμώνται επίσης τα πλεονεκτήματα και οι περιορισμοί των εργαλείων αυτών καθώς επίσης και τα όρια επίτευξης της έμφυλης ισότητας στην Ελλάδα και την ΕΕ.

Αξιολόγηση: Γραπτή εργασία

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

Amy G. Mazur, *Theorizing Feminist Policy*, 2002, Oxford University press, 2002.
Carol Lee Bacchi, (with Joan Eveline), *Mainstreaming Politics: Gendering practices and feminist theory*, University of Adelaide Press, 2010.

Σημαντικά κείμενα πολιτικής του (ΟΗΕ, ΕΕ, ΓΓΙΦ, κλπ) είναι αναρτημένα στην ιστοσελίδα <http://www.mariastratigaki.gr/home/?p=293/>

- **ΦΥΛΟ, ΔΙΕΘΝΙΚΟΤΗΤΑ, ΙΔΙΟΤΗΤΑ ΤΟΥ ΠΟΛΙΤΗ (53M005)**
Διδάσκουσα: Λέκτορας Χαρά Καραγιαννοπούλου, με τη συμμετοχή της Δρ. Αλεξάνδρας Ζαββού

Στο μάθημα θα μελετήσουμε πώς η προβληματική του φύλου τέμνεται με το ζήτημα της ιδιότητας του πολίτη, λαμβάνοντας υπ' όψη τις κοινωνικές και πολιτικές δυναμικές που αναπτύσσονται τις τελευταίες δεκαετίες μέσα από την αύξηση των μεταναστευτικών ροών και της διεθνικότητας. Σκοπός του μαθήματος είναι να φωτίσει καινούργια ερευνητικά και γνωστικά αντικείμενα, όσο και το πώς εννοιολογείται εκ νέου κάθε ένας από τους τρεις όρους που θα μας απασχολήσουν.

Η ιδιότητα του πολίτη, στη σύγχρονη μορφή της, κατοχυρώνεται με το σχηματισμό των νεωτερικών εθνών-κρατών μετά τη συνθήκη των Βεστφαλιών και είναι άρρηκτα συνδεδεμένη πολιτικά και νομικά, ακριβώς, με την εθνική μορφή κυριαρχίας. Οι έμφυλοι αποκλεισμοί που συνεπάγονται έχουν αποτελέσει κεντρικό προβληματισμό στην φεμινιστική πολιτική επιστήμη και πολιτική φιλοσοφία (Benhabib, Lister, Young, Walby), όπου καταγράφονται αρκετές εσωτερικές αντιθέσεις και παραγωγικές αντιπαραθέσεις. Παράλληλα, η ανάπτυξη της φεμινιστικής μετα-αποικιοκρατικής θεωρίας και πολιτισμικής κριτικής, καθώς και η μελέτη της σύγχρονης μετανάστευσης, μετατόπισαν τον προβληματισμό από τη νομική/δικαιϊκή διάσταση της ιδιότητας του πολίτη στα δικαιώματα και τις πρακτικές, όπως και στην αμφισβήτηση της διάκρισης δημόσιου/ιδιωτικού (Isin, Lister).

Στην παγκοσμιοποιημένη ύστερη νεωτερικότητα οικονομικές και κοινωνικο-πολιτικές διεργασίες διαβρώνουν τα συνταγματικά και εδαφικά όρια του έθνους-κράτους και της κυριαρχίας του. Οι διεργασίες αυτές αφορούν τόσο σε θεσμικές αλλαγές όσο και σε από τα κάτω πρακτικές, όπως η μετανάστευση. Κατά πολλούς μελετητές, οι σύγχρονες μεταναστευτικές ροές και το πολλαπλό ανήκειν προσδίδουν στην ιδιότητα του πολίτη, επιτελεστικά, διαστάσεις και κλίμακες υπαγωγής που υπερβαίνουν το έθνος-κράτος (Soysal, Yuval-Davis). Η διεθνικότητα ως επιστημονική και μεθοδολογική προσέγγιση μελετά ακριβώς αυτές τις ροές, ανθρώπων, αγαθών, πολιτικών, που διασχίζουν και αναδιατάσσουν το έθνος-κράτος (Bash, Glick-Shiller an Blanc).

Έτσι η μελέτη της έμφυλης ιδιότητας του πολίτη τέμνεται πια με σειρά άλλων ερευνητικών πεδίων και γνωστικών αντικειμένων: την παγκοσμιοποίηση και την ανάπτυξη (global development), τη μετανάστευση, την ασφάλεια, την κοινωνική πολιτική και την πολιτική για την ισότητα, το χώρο και την καθημερινή ζωή, τα κοινωνικά και άλλα κινήματα, τις σχέσεις και πρακτικές του δημόσιου και ιδιωτικού, τα ανθρώπινα δικαιώματα, το άσυλο, το περιβάλλον. Το μάθημα εστιάζει στις σημαντικότερες από αυτές τις συναρθρώσεις μέσα από θεωρητικές και εμπειρικές μελέτες από την ελληνική και αγγλική βιβλιογραφία. Το μάθημα εξετάζεται με ατομικές παρουσιάσεις άρθρων από τη βιβλιογραφία και τελικές γραπτές εξετάσεις.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Παντελίδου-Μαλούτα, Μάρω (2002). *Το φύλο της δημοκρατίας: ιδιότητα του πολίτη και έμφυλα υποκείμενα*. Αθήνα: Σαββάλας.
- Inin, Engin & Nielsen, Greg (Eds.) (2008). *Acts of Citizenship*. London: Zed.
- Lister, Ruth (2003). *Citizenship: Feminist Perspectives*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Yuval-Davis, Nira (2013). *Κοινωνικό Φύλο και Έθνος*. Θεσ/νικη: University Studio Press.

- **ΤΟ ΦΥΛΟ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: ΘΕΩΡΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΞΗ (53M014)**
Διδάσκουσα: Λέκτορας Χαρά Καραγιαννοπούλου

Το μάθημα προσεγγίζει με την οπτική του φύλου τις ποικίλες εκφάνσεις της Διεθνούς Πολιτικής και επιχειρεί να εξοικειώσει τους/τις συμμετέχοντες/χουσες με την χρήση του αναλυτικού εργαλείου του «φύλου» στο πεδίο των Διεθνών Σπουδών. Στο πλαίσιο του μαθήματος θα συζητηθεί το θεωρητικό πλαίσιο εντός του οποίου διαρθρώνεται ο επιστημονικός διάλογος που αφορά την έμφυλη προσέγγιση των Διεθνών Σχέσεων, του Διεθνούς Δικαίου και της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας. Αμφισβητώντας τη διχοτόμηση μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου αλλά κυρίως υιοθετώντας την αντίληψη της παλινδρομικής ρήσης «*το προσωπικό είναι διεθνές*» και «*το διεθνές είναι προσωπικό*», θα επιχειρηθεί μια προσέγγιση των διεθνών πολιτικών φαινομένων. Στο πεδίο των Διεθνών Σχέσεων θα γίνει αναφορά στις Ένοπλες Συγκρούσεις (δρώντες/σες στη διεξαγωγή του πολέμου, «βιασμός» ως τακτική πολέμου, συνέπειες των ενόπλων συγκρούσεων με την οπτική του φύλου), στην Ασφάλεια (φεμινιστική προσέγγιση), στις Ειρηνευτικές διαδικασίες -επίσημες και άτυπες- και στη

Διπλωματία. Στον τομέα του Διεθνούς Δικαίου θα υπάρξει ενασχόληση με τον Θεωρητικό Διάλογο και τη Διεθνή Πολιτική Δράση για το ζήτημα των *Γυναικείων Ανθρώπινων Δικαιωμάτων*. Τέλος στο χώρο της Διεθνούς Πολιτικής Οικονομίας θα μας απασχολήσει το ζήτημα της Ανάπτυξης και της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης. Επίσης θα επιχειρηθεί η προσοικείωση των συμμετεχόντων/ουσών με την «Πράξη» της Διεθνούς Πολιτικής όσον αφορά τα ζητήματα των Τακτικών Πολέμου (π.χ. βιασμός), των Διαδικασιών Λήψης Αποφάσεων για Πρόληψη και Επίλυση Συγκρούσεων, της Ανάπτυξης αλλά και της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Bouta Tsjeard, Frerks Georg, Bannon Ian, 2005, *Gender, Conflict and Development*, Washington D.C.: World Bank.
- Neuman Iver, 2008, The Body of the Diplomat, *European Journal of International Relations*, Vol.14 (4), pp.671-695.
- Steans Jill, 2007, Debating Women's human rights as universal feminist project: defending women's human rights as a political tool, *Review of International Studies*, Vol.33 (1), pp. 11-27.
- Zalewski on Marysia Zalewski, Ann Tickner, Christine Sylvester, Margot Light, Vivienne Jabri, Kimberly Hutchings and Fred Halliday, 2008, "Roundtable Discussion: Reflections on the Past, Prospects for the Future in Gender and International Relations", *Millennium: Journal of International Studies* 37, no.1 (2008): 153-79.

- **ΦΥΛΟ ΚΑΙ ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΓΚΡΟΥΣΕΙΣ (53M015)**

Διδάσκουσα: Επίκουρη Καθηγήτρια Μαρία Ντανιέλλα Μαρούδα

Το μάθημα θα αναλύσει μέσα από ειδικές θεματικές την διασύνδεση ανάμεσα στα ζητήματα φύλου και τις ένοπλες συρράξεις, η οποία τα τελευταία χρόνια έχει γνωρίσει καταγιστικές εξελίξεις σε επίπεδο δικαίου, πολιτικής και εφαρμογών τους στις σύγχρονες ένοπλες συρράξεις. Από το Πεκίνο μέχρι τις πρόσφατες αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών, της Ευρωπαϊκής Ένωσης ή του NATO, ολοένα και περισσότερο κράτη, διεθνείς οργανισμοί, ένοπλες ομάδες, αλλά και επιμέρους μεγάλες ανθρωπιστικές οργανώσεις ενσωματώνουν πλέον με πολλούς και ενδιαφέροντες τρόπους την διάσταση του φύλου στις πολιτικές τους (θεσμικές και διοικητικές πρακτικές). Αυτές θα εξεταστούν ανά οργανισμό /θεματική /ή ένοπλη σύρραξη (Αφγανιστάν, Ιράκ, Κόσοβο, Σουδάν, Συρία).

Παράλληλα, ειδικότερα θα μελετηθεί η έμφυλη προσέγγιση στο ανθρωπιστικό δίκαιο. Την έννοια, την σημασία, το περιεχόμενο και τις προκλήσεις που αντιμετωπίζουμε τον 21^ο αιώνα. Πώς επιδρά σε γυναίκες ή άνδρες μια ένοπλη σύρραξη; Επηρεάζει το φύλο στον τρόπο εφαρμογής του δικαίου; Με τι τρόπο; Ποια η προσέγγιση του φεμινισμού στις σχετικές αναλύσεις; Ειδική αναφορά και ανάλυση θα γίνει εξάλλου στον πολλαπλό ρόλο των γυναικών στη διάρκεια ενόπλων συρράξεων (από τη γυναίκα μαχητή, στην κρατούμενη, την γυναίκα ως κεντρικό αγωγό επιβίωσης και κύριο στόχο των περισσότερων προγραμμάτων ανθρωπιστικής βοήθειας).

Η συμμετοχή συμβούλων γύρω από το φύλο σε επιχειρήσεις των Η.Ε., Ε.Ε., NATO θα εξεταστεί ως ειδική θεματική, διότι αναμένεται να επηρεάσει την συμμετοχή συνολικά συμβούλων φύλου σε αστυνομικές και ένοπλες δυνάμεις των κρατών, ακόμη και σε περίοδο ειρήνης.

Ένα σημαντικό τμήμα του μαθήματος θα αφιερωθεί στην αντιμετώπιση των σεξουαλικών /γενετήσιων εγκλημάτων πολέμου, εγκλημάτων κατά της ανθρωπότητας μέσα από τη νομολογία των διεθνών ποινικών δικαστηρίων (πρώην Γιουγκοσλαβίας, Ρουάντα, Σιέρρα Λεόνε και το Διεθνές Ποινικό Δικαστήριο) και την επίδρασή τους στην διαμόρφωση νέου θεσμικού πλαισίου για την προστασία γυναικών και παιδιών στη διάρκεια ενόπλων συρράξεων.

Ενδεικτική Βιβλιογραφία

- Carrie McDougall, 'The Sexual Violence Jurisprudence of the International Criminal Tribunal for the Former Yugoslavia and the International Criminal Tribunal for Rwanda: The Silence Has Been Broken But There's Still a Lot to Shout About', in Ustinia Dolgopol and Judith Gardam (eds), *The Challenge of Conflict: International Law Responds*, Martinus Nijhoff, The Hague, 2006, pp. 331-446.
- Durham, H. and O'Byrne, K., The dialogue of difference: gender perspectives on international humanitarian law, *IRRC* Vol. 92 No. 877 March 2010, 31-52
<https://www.icrc.org/eng/assets/files/other/irrc-877-durham-obyrne.pdf>
- Egnell, R., Hojem, P., Berts, H., *Implementing a Gender Perspective in Military Organisations and Operations: The Swedish Armed Forces Model*, Uppsala University, 2012, available online at:
http://media.wix.com/ugd/012b60_0f44d6fb686dca7db5637212f5d87380.pdf
- Karima Bennoune, 'Do We Need New International Law to Protect Women in Armed Conflict?', in *Case Western Reserve Journal of International Law*, vol. 38, no. 2, 200
- Rebecca Holmes and Dharini Bhuvanendra, "Preventing and Responding to Gender-Based Violence in Humanitarian Contexts", Network Paper, Humanitarian Practice Network, Overseas Development Institute, No. 77, January 2014.

- **Η ΘΕΩΡΙΑ ΩΣ ΠΡΑΚΤΙΚΗ: ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΡΕΥΝΑΣ (53M016)**

Διδάσκουσα: Καθηγήτρια Αλεξάνδρα Χαλκιά

Σε αυτό το μεταπτυχιακό μάθημα διερευνάται η κοινωνική θεωρία ως μια πρακτική με υλικές συνέπειες στο πεδίο της έρευνας. Διερευνώνται οι τρόποι με τους οποίους οι θεωρητικές παραδοχές διαμορφώνουν το πεδίο της έρευνας και οριοθετούν τα αποτελέσματά της. Ειδική έμφαση δίνεται σε διαφορετικούς ορισμούς της εξουσίας και στο πώς αυτοί συνδέονται με διαφορετικές εννοιολογήσεις του υποκειμένου οδηγώντας την έρευνα σε συγκεκριμένες κατευθύνσεις. Εξετάζεται η αξία της θεωρίας στην ευθυγράμμιση της έρευνας με τον στόχο της παραγωγής γνώσης που συμβάλλει στην άρση κοινωνικών ανισοτήτων.

Κατά την διάρκεια του εξαμήνου εξετάζονται μελέτες των ανθρωπιστικών και κοινωνικών επιστημών όσον αφορά την συνάρθρωση της θεωρίας με τα ενδεχόμενα εμπειρικά ή θεωρητικά ερωτήματα και τις μεθοδολογικές επιλογές των ερευνητών. Θεματικές Ενότητες: Η θεωρία ως αφετηρία της έρευνας, Διαφορετικές προσεγγίσεις της μελέτης των έμφυλων κοινωνικών φαινομένων, Η ενσώματη παρουσία στο πεδίο της έρευνας, Μεθοδολογικές επιλογές-Επιστημολογικές παραδοχές, Η θεωρία ως ένα αποτέλεσμα της έρευνας.

Στόχος είναι η ανάπτυξη της ικανότητας διαμόρφωσης κεντρικών και επί μέρους ερευνητικών ερωτημάτων, καθώς και η επιλογή της αντίστοιχης μεθοδολογίας. Στο δεύτερο μέρος του εξαμήνου καλούνται οι φοιτητές και οι φοιτήτριες να ετοιμάσουν και να παρουσιάσουν ενότητες για την πρόταση μίας έρευνας που θα μπορούσε να είναι και η διπλωματική έρευνα.

Η εξέταση στο μάθημα γίνεται γραπτώς. Κατά τη διάρκεια του εξαμήνου απαιτείται η προφορική παρουσίαση μίας μονογραφίας ή έρευνας ή/και μίας έκθεσης συγκροτημένων προβληματισμών από τους φοιτητές και τις φοιτήτριες.

Την ύλη του μαθήματος αποτελούν οι ορισμένες στο μάθημα ενότητες από τα βιβλία: *Σώματα με σημασία: οριοθετήσεις του φύλου στο λόγο*, Butler, Judith, εκδόσεις εκκρεμές, [1993] 2008, Μιχαηλίδου, Μάρθα, Χαλκιά, Αλεξάνδρα, επιμ., *Η παραγωγή του κοινωνικού σώματος*, εκδόσεις Κατάρτι-Δίνη, φεμινιστικό περιοδικό, 2005, *Το άδειο λίκνο της δημοκρατίας: σεξ, εκτρώσεις και εθνικισμός στην σύγχρονη Ελλάδα*, Χαλκιά, Αλεξάνδρα, εκδόσεις Αλεξάνδρεια, [2004] 2007. Μέρος της ύλης αποτελούν επίσης τόσο οι εισηγήσεις όσο και η συζήτηση, καθώς και όλα τα κείμενα που παρουσιάζουν οι φοιτητές και οι φοιτήτριες.

Δ. Το Ευρωπαϊκό Πρόγραμμα Erasmus+

Σκοπός του προγράμματος εκπαιδευτικών ανταλλαγών ERASMUS+ της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η προώθηση της συνεργασίας μεταξύ των Ιδρυμάτων τριτοβάθμιας εκπαίδευσης των χωρών μελών της. Στο ERASMUS+ περιλαμβάνονται τρία (3) προγράμματα κινητικότητας φοιτητών/ φοιτητριών που αφορούν όλους τους κύκλους σπουδών τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (προπτυχιακών, μεταπτυχιακών και διδακτορικών):

- Το **ERASMUS STUDIES** και το **ERASMUS INTERNATIONAL MOBILITY** που αφορούν την κινητικότητα φοιτητών/τριών για σπουδές σε ευρωπαϊκά και μη ευρωπαϊκά πανεπιστήμια αντιστοιχώς. Οι φοιτητές/τριες που μετακινούνται μέσω αυτών των δύο δράσεων διανύουν μια περίοδο των σπουδών τους σε πανεπιστήμιο με το οποίο συνεργάζεται το Πάντειο Πανεπιστήμιο, σε αντικατάσταση της αντίστοιχης περιόδου σπουδών στο πανεπιστήμιό τους.
- Το **ERASMUS PLACEMENT** που υποστηρίζει την κινητικότητα φοιτητών/τριών

για Πρακτική Άσκηση σε επιχειρήσεις, ερευνητικά κέντρα ή άλλους επιλέξιμους οργανισμούς σε ευρωπαϊκές χώρες, σύμφωνα με τις οδηγίες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

Η επιλογή των μετακινούμενων φοιτητών/τριών γίνεται από το Ίδρυμα προέλευσής τους. Διευκρινίζεται ότι σε κάθε κύκλο σπουδών οι φοιτητές/ριες έχουν το δικαίωμα να μετακινηθούν:

- Για σπουδές:
σε χώρα εντός ή εκτός Ευρωπαϊκής Ένωσης για χρονικό διάστημα από τρεις (3) έως δώδεκα (12) μήνες
- Για Πρακτική Άσκηση:
σε χώρα εντός Ευρωπαϊκής Ένωσης για χρονικό διάστημα από δύο (2) έως δώδεκα (12) μήνες

Τα τρία προγράμματα κινητικότητας ERASMUS+ παρέχουν οικονομική ενίσχυση στους/στις μετακινούμενους/νες φοιτητές/τριες, σύμφωνα με τους όρους του Προγράμματος που καθορίζονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, τον εθνικό συντονιστή το Ίδρυμα Κρατικών Υποτροφιών (ΙΚΥ), αλλά και με βάση τις εκάστοτε ισχύουσες συμφωνίες του Ίδρυματος αποστολής με τα άλλα ευρωπαϊκά πανεπιστημιακά και μη ιδρύματα-φορείς-εταίρους. Οι συμμετέχοντες/χουσες φοιτητές/τριες στα προγράμματα για σπουδές απαλλάσσονται από την πληρωμή διδάκτρων, εξέταστων και τελών χρήσης βιβλιοθήκης στο Ίδρυμα υποδοχής.

Η οικονομική ενίσχυση ERASMUS+:

27

- i. προσφέρεται σε φοιτητές/τριες που πληρούν τους όρους επιλεξιμότητας τόσο του ίδιου του Προγράμματος, όπως αυτοί καθορίζονται από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, όσο και τους όρους που υπαγορεύονται από το ακαδημαϊκό Τμήμα που έχει κινήσει την διμερή συμφωνία. Φοιτητές που έχουν συμμετάσχει στο Πρόγραμμα ERASMUS+ στο παρελθόν δικαιούνται να συμμετάσχουν εκ νέου και μέχρι τη συμπλήρωση του ανώτατου ορίου χρονικής διάρκειας που επιτρέπει το Πρόγραμμα.
- ii. δεν αναστέλλεται στην περίπτωση που χορηγείται υποτροφία από άλλη πηγή.

Προϋποθέσεις επιλεξιμότητας στο πρόγραμμα φοιτητικής κινητικότητας ERASMUS+ σύμφωνα με τους κανονισμούς της Ευρωπαϊκής Επιτροπής είναι :

- ❖ Οι μετακινούμενοι/ες φοιτητές/τριες να είναι εγγεγραμμένοι σε Ίδρυμα ανώτατης/τριτοβάθμιας εκπαίδευσης και να πραγματοποιούν σπουδές που οδηγούν στην απόκτηση αναγνωρισμένου πτυχίου ή άλλου αναγνωρισμένου τίτλου ανώτατης/τριτοβάθμιας εκπαίδευσης (έως και το επίπεδο του διδακτορικού).
- ❖ Οι μετακινούμενοι/ες να μην έχουν ολοκληρώσει τον ελάχιστο απαιτούμενο αριθμό των διδακτικών μονάδων του τοπικού συστήματος ή του ευρωπαϊκού συστήματος ECTS για τη λήψη του πτυχίου τους (και να μην έχουν καταθέσει αίτηση ορκωμοσίας για τη λήψη του πτυχίου τους), ώστε

να υπάρχει περίοδος σπουδών που να μπορούν να αντικαταστήσουν σπουδάζοντας σε Πανεπιστήμιο του εξωτερικού κατά το ακαδημαϊκό έτος της αιτούμενης μετακίνησης.

- ❖ Ειδικότερα και μόνον όσον αφορά το Πρόγραμμα Κινητικότητας για Πρακτική Άσκηση (Placement) διάρκειας δύο έως 12 μηνών, οι φοιτητές/τριες καταθέτουν αίτηση συμμετοχής πριν την ανακήρυξή τους ως πτυχιούχων και έχουν δικαίωμα πραγματοποίησης της κινητικότητας αυτής εντός ενός έτους από την αποφοίτησή τους.

Σε ό,τι αφορά το Πρόγραμμα Κινητικότητας Erasmus+ και Erasmus Placement (Πρακτική Άσκηση), **οι φοιτητές και οι φοιτήτριες του Διατμηματικού ΠΜΣ «Φύλο, Κοινωνία, Πολιτική»**, με δεδομένη τη δομή του ΔΠΜΣ,

- μπορούν να μετακινηθούν κατά τη διάρκεια του τρίτου (3ου) εξαμήνου σπουδών (εκπόνηση Διπλωματικής Εργασίας), έπειτα από έγκριση της Ειδικής Διατμηματικής Επιτροπής (ΕΔΕ) και σε συνεργασία με τους Τμηματικούς Υπεύθυνους του προγράμματος Erasmus+.
- Στη διάρκεια αυτού του εξαμήνου οι φοιτητές/ριες διεξάγουν «βιβλιογραφική έρευνα» για τις ανάγκες της εκπόνησης, ολοκλήρωσης και κατάθεσης της Διπλωματικής Εργασίας τους στην ελληνική γλώσσα.

Η Ειδική Διατμηματική Επιτροπή του Διατμηματικού ΠΜΣ ορίζει τους όρους και τις προϋποθέσεις συμμετοχής των φοιτητών/τριών του στο πρόγραμμα ERASMUS+.

28

Μπορούν να συμμετάσχουν στο πρόγραμμα ERASMUS+:

- Οι φοιτητές/τριες που έχουν ολοκληρώσει το δεύτερο εξάμηνο σπουδών τους και έχουν εξεταστεί επιτυχώς σε όλα τα μαθήματα.
- Οι φοιτητές/τριες που αιτιολογούν επαρκώς την επιλογή τμήματος/τμημάτων πανεπιστημίων με κριτήρια άμεσα σχετιζόμενα με τα γνωστικά αντικείμενα του ΔΠΜΣ προέλευσης, κυρίως δε με το θέμα της διπλωματικής εργασίας τους.

Όσον αφορά το πρόγραμμα ERASMUS PLACEMENT (Πρακτική Άσκηση),

- Το Γραφείο ERASMUS (Τμήμα Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ένωσης) διαθέτει πίνακα φορέων για Πρακτική Άσκηση των φοιτητών/τριών αλλά είναι δυνατόν οι ενδιαφερόμενοι/ες να βρουν φορέα της προτίμησής τους σε συνεργασία με τους διδάσκοντες του Τμήματός τους ή και με δική τους πρωτοβουλία.
- ΕΔΕ συστήνει στον/στην ενδιαφερόμενο/η φοιτητή/τρια του ΔΠΜΣ να συμμετάσχει σε Πρακτική Άσκηση μετά την περάτωση της Διπλωματικής εργασίας του/της (και πάντως προτού καταθέσει αίτηση ορκωμοσίας/λήψης πτυχίου).

Η Πρακτική Άσκηση ως ξεχωριστή περίοδος σπουδών δεν αναγνωρίζεται ως μάθημα και δεν βαθμολογείται. Η επιτυχής περάτωση της περιόδου Πρακτικής Άσκησης (χορηγείται σχετική βεβαίωση-πιστοποίηση από τον φορέα υποδοχής μετά το πέρας της κινητικότητας και την ολοκλήρωση του προσυμφωνημένου προγράμματος πρακτικής άσκησης) αποτυπώνεται υποχρεωτικά στο πιστοποιητικό αναλυτικής βαθμολογίας με ταυτόχρονη απόδοση και καταχώρηση των διδακτικών μονάδων του ευρωπαϊκού συστήματος (ECTS). Επιπλέον, μετά την επιτυχή ολοκλήρωση της περιόδου Σπουδών ή Πρακτικής Άσκησης μέσω του Προγράμματος Erasmus+ χορηγείται από τη Γραμματεία του ακαδημαϊκού Τμήματος Πιστοποιητικό Αναγνώρισης (Proof of Recognition), σύμφωνα με την Υ.Α. αριθμ. Φ5/89656/Β3/13-08-2007, ΦΕΚ αριθμ. 1466/τ. β'/13-08-2007.

Για περισσότερες πληροφορίες σχετικές με

- α) τις ημερομηνίες προκηρύξεων,
- β) τα δικαιολογητικά υποβολής αιτήσεων, και
- γ) τη διαδικασία επιλογής φοιτητών/τριών,

βλ. Τμήμα Διεθνών Σχέσεων και Ευρωπαϊκής Ένωσης, Πάντειον Πανεπιστήμιο:

<http://erasmuspanteion.blogspot.gr>

erasmusecon@panteion.gr